

3-31-2026

THE POLITICAL AND SOCIAL DIMENSIONS OF ALCOHOL IN MONGOL RITUALS

Dr. Esra Özel

Bağımsız Araştırmacı, Konya/Turkey, esratoprakozel@gmail.com

Follow this and additional works at: <https://kjhss.khazar.org/journal>

How to Cite This Article

Özel, Dr. Esra (2026) "THE POLITICAL AND SOCIAL DIMENSIONS OF ALCOHOL IN MONGOL RITUALS," *Khazar Journal of Humanities and Social Sciences*: Vol. 29: Iss. 1, Article 1.

Available at: <https://kjhss.khazar.org/journal/vol29/iss1/1>

This Original Study is brought to you for free and open access by Khazar Journal of Humanities and Social Sciences. It has been accepted for inclusion in Khazar Journal of Humanities and Social Sciences by an authorized editor of Khazar Journal of Humanities and Social Sciences.

MOĞOL TÖRENLERİNDE İÇKİNİN SİYASİ VE SOSYAL BOYUTLARI

Dr. Esra Özel^{ORCID}

Bağımsız Araştırmacı, Konya/Turkey

ÖZET

13. yüzyılda Cengiz Han liderliğinde kurulan Moğol İmparatorluğu'nda içki, sadece bir tüketim nesnesi olarak değil; siyasal meşruiyetin inşası, toplumsal düzenin oluşturulması ve ritüel temsillerin gerçekleştirilmesi açısından çok katmanlı ve işlevsel bir kültürel pratik olarak ön plana çıkmaktadır. Konar-göçer yaşam tarzına sahip Moğollar için içki tüketimi, bireysel bir alışkanlıktan öte, sosyal ilişkilerin düzenlenmesi, liderliğin güçlendirilmesi ve siyasal birlikteliklerin pekiştirilmesinde merkezi bir rol oynamıştır. Kurultaylar, tahta çıkma törenleri, diplomatik görüşmeler, askeri zafer kutlamaları ve bayramlar gibi törensel etkinliklerde gerçekleştirilen içki sunumları; cömertlik, sadakat ve hiyerarşik düzenin sembolik göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Özellikle "kadeh değiştirme" ritüelleri, yalnızca bir güvenlik önlemi değil; aynı zamanda siyasal sadakat ve sosyal bütünleşmenin ifadesi olarak önemli işlevler üstlenmiştir. İçkinin törensel kullanımı, doğa, insan ve kutsal arasındaki ilişkiyi açıklayan Şamanist inanç sistemleriyle doğrudan bağlantılıdır. Dört yöne içki serpmeye gibi kozmolojik uygulamalar, içkiye kutsal ve kozmik bir anlam yüklemiştir. Ayrıca, seyyahların gözlemleri, içkinin yalnızca saray törenlerinde değil, halk arasında da toplumsal birlikteliği güçlendiren merkezi bir unsur olduğunu doğrulamaktadır. Ancak mevcut literatürde Moğol tarihine dair çalışmalar daha çok askeri yapılar, fetihler ve yönetsel kurumlar üzerinde yoğunlaşmakta; gündelik yaşam pratikleri ve özellikle içki kültürü gibi konular görece ihmal edilmektedir. Bu çalışma, seyahatnameler ve tarihi kaynaklar ışığında, içkinin törensel, siyasal ve kültürel boyutlarını çok boyutlu bir yaklaşımla ele alarak Moğol toplumunun sembolik dünyasına yeni bir bakış açısı sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Moğol, İçki, Tören, Kültür, Ritüel.

Received 13 October 2025; revised 12 February 2026; Accepted 12 February 2026
Available online 31 March 2026

*Corresponding author: Dr. Esra Özel
E-mail address: esratoprakozel@gmail.com

<https://doi.org/10.5782/2223-2621.1584>

2223-2621/© 2026 Published by Khazar Journal of Humanities and Social Sciences. This is an open-access article under the CC BY 4.0 license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

THE POLITICAL AND SOCIAL DIMENSIONS OF ALCOHOL IN MONGOL RITUALS

Dr. Esra Özel

Bağımsız Araştırmacı, Konya/Turkey

ABSTRACT

In the 13th century, under the leadership of Genghis Khan, the Mongol Empire emerged where alcohol was not merely a consumable item but a multifaceted and functional cultural practice integral to the construction of political legitimacy, the establishment of social order, and the performance of ritual representations. For the nomadic Mongols, alcohol consumption transcended personal habit, playing a central role in regulating social relations, strengthening leadership, and consolidating political alliances. Alcohol presentations during ceremonial events such as kurultais, enthronement ceremonies, diplomatic meetings, military victory celebrations, and festivals were regarded as symbolic indicators of generosity, loyalty, and hierarchical order. Particularly, the “cup exchange” rituals functioned not only as a security measure but also as expressions of political allegiance and social cohesion. The ceremonial use of alcohol was directly linked to Shamanistic belief systems explaining the relationship between nature, humans, and the sacred. Cosmological practices such as pouring alcohol toward the four directions endowed it with sacred and cosmic significance. Additionally, travelers’ accounts confirm that alcohol served as a central element in reinforcing social unity not only in court ceremonies but also among the populace. However, existing literature on Mongol history predominantly focuses on military structures, conquests, and administrative institutions, while everyday life practices, especially alcohol culture, remain relatively neglected. This study aims to offer a new perspective on the symbolic world of Mongol society by examining the ritualistic, political, and cultural dimensions of alcohol through a multidimensional approach based on travelogues and historical sources.

Key Words: Mongol, Alcohol, Ceremony, Culture, Ritual.

Giriş

Tarih boyunca devletler yalnızca askeri başarıları ve siyasi örgütlenmeleriyle değil, aynı zamanda kültürel pratikleri aracılığıyla da güç ve meşruiyet kazanmışlardır. Bu bağlamda, 13. yüzyılda Cengiz Han önderliğinde kurulan Moğol İmparatorluğu, yalnızca geniş topraklara hükmeden bir siyasi yapı olarak değil; aynı zamanda derin ve çok katmanlı bir kültürel sistem olarak da dikkat çekmektedir. Orta Asya'dan Doğu Avrupa'ya, Çin'den Orta Doğu'ya kadar uzanan coğrafyada egemenlik kuran Moğollar, toplumsal düzenleri, tören gelenekleri, inanç sistemleri ve gündelik yaşam pratikleriyle özgün bir kültürel miras bırakmışlardır. Bu mirasın önemli unsurlarından biri de içki kültürü ve içkiye atfedilen sembolik anlamlardır.

Konar-göçer bir topluluk olan Moğolların içkiyle kurduğu ilişki, salt bireysel tüketim pratiği olmanın ötesine geçerek; siyasal, toplumsal ve ritüel alanlarda çok yönlü bir işleve sahip olmuştur. Cengiz Han'dan sonra tahta çıkan hanların içkiye olan düşkünlüğü tarihsel kaynaklarda sıkça yer bulsa da bu durum yalnızca bireysel bir zaaf olarak değil, aynı zamanda içkinin meşruiyet üretimi, sosyal aidiyet ve siyasal birlik gibi kavramlarla olan ilişkisi bağlamında değerlendirilmelidir. Özellikle tahta çıkma törenleri, kurultaylar, diplomatik görüşmeler ve bayram kutlamaları gibi törenlerde içki, yalnızca bir ikram unsuru değil; aynı zamanda statü, sadakat ve birlik gibi değerlerin sembolik taşıyıcısı olarak işlev görmüştür.

Moğol siyasi kültüründe içki hem liderliğin bir göstergesi hem de toplumsal hiyerarşinin bir yansıması olarak ön plana çıkmaktadır. Kurultaylarda içki sunumu hanın cömertliğini ve gücünü temsil ederken, diplomatik antlaşmalar sırasında içki içilmesi, taraflar arasında güven, bağlılık ve karşılıklı sadakatin teyidi anlamına gelmiştir. Bu yönüyle içki, sosyal bir alışkanlık olmanın ötesinde, ritüel ve diplomatik bir araç olarak konumlanmaktadır. Benzer şekilde, bayramlarda ve toplu kutlamalarda içkinin kolektif tüketimi, toplumsal dayanışma ve ortak kimlik duygusunu pekiştiren bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Bu çalışma, Moğol içki kültürünü siyasi ve sosyal işlevleri açısından ele almayı amaçlamaktadır. Seyyahların anlatımları ve tarihi kaynaklar ışığında içkinin saray protokollerindeki yeri, toplumsal hiyerarşiyle ilişkisi ve ruhani inançlarla bağlantısı analiz edilerek; içki tüketiminin Moğol toplumundaki çok katmanlı sembolik işlevi ortaya konulacaktır. Bu bağlamda içki, yalnızca bir tüketim nesnesi değil; aynı zamanda siyasal meşruiyetin yeniden üretildiği, toplumsal normların pekiştirildiği ve dini/ritüel inançların görünür kılındığı kültürel bir unsur olarak değerlendirilecektir.

Mevcut literatürde Moğol tarihine ilişkin araştırmalar çoğunlukla askeri fetihler, devlet yönetimi, hukuk sistemi ve dini yapı gibi makro başlıklar etrafında şekillenmiştir. Cengiz Han ve haleflerinin siyasi stratejileri, devlet organizasyonları ve çok dinli yapıları detaylı biçimde incelenmiş olmakla birlikte, gündelik yaşam pratikleri ile törensel kültür arasındaki ilişkiler görece ihmal edilmiştir. İçki kültürü gibi kültürel alt katmanlara ilişkin analizler daha çok seyahatnameler, dini metinler ve Doğu-Batı etkileşimlerine dair eserler üzerinden yürütülmüştür. İçki tüketiminin törensel bağlamdaki işlevine odaklanan çalışmalar ise genellikle konar-göçer toplumlar çerçevesinde değerlendirilmiş, Moğollar özelinde sistematik analizlere yeterince yer verilmemiştir.

Bu çalışmanın temel amacı, söz konusu literatür boşluğunu doldurarak, Moğol törenlerinde içki pratiğini yalnızca kültürel bir detay olarak değil; siyasal ve toplumsal anlamlar taşıyan ritüel bir temsil aracı olarak analiz etmektir. İçki tüketiminin tarihsel, törensel ve sembolik boyutları ele alınarak, Moğol toplumunda bu pratiğin siyasal meşruiyet mekanizmaları ve sosyal bütünleşme süreçleriyle nasıl iç içe geçtiği çok boyutlu bir yak-

laşım ile irdelenecektir. Böylelikle içki etrafında şekillenen ritüel pratiklerin, Moğol siyasi kültürünü ve toplumsal yapısını anlamada önemli bir göstergesi sunduğu savunulacaktır. Bu analiz, aynı zamanda kültürel unsurların siyasi yapılar üzerindeki etkisini görünür kılmayı ve Moğol kültürüne ilişkin yeni bir bakış açısı geliştirmeyi hedeflemektedir.

Konar-Göçer Yaşamın İçki Kültürüne Etkisi

Moğol toplumu, konar-göçer bir yaşam tarzı sürdürmüş ve bu yaşam biçimi, kültürel yapıdan sosyal alışkanlıklara kadar pek çok unsuru şekillendirmiştir. Geniş bozkırlarda sürüleriyle dolaşan Moğollar için hayvancılık yalnızca bir ekonomik faaliyet değil, aynı zamanda toplumsal düzenin ve ritüel yaşamın da temel dayanaklarından biri olmuştur (Rubruk, 2019, s. 37, 40, 60; Carpini, 2018, s. 64; Buell, 2000, s. 259; Charles, 1996, s. 247; Cartwright, 2019, s. 1951). Bu bağlamda hayvansal ürünler, özellikle de süt, beslenmenin yanı sıra içki üretiminde de temel hammadde olarak kullanılmış; kımız gibi süt bazlı fermente içecekler, gündelik yaşamın ve törensel uygulamaların vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir.

Bu içeceklerin törensel bağlamda kullanım biçimi, Moğol toplumunda içki kültürünün yalnızca maddi değil, aynı zamanda sembolik bir anlam taşıdığını göstermektedir. Özellikle toplu ziyafetlerde içki sunumu, sosyal hiyerarşinin görünür kılındığı, misafirperverliğin sergilendiği ve ev sahibinin itibarıyla doğrudan ilişkilendirilen bir pratik haline gelmiştir. Bu etkinliklerde saygın konuklara özel kadehler sunulması ya da içkinin törensel bir düzen içinde ikram edilmesi, içki tüketiminin bireysel bir eylemden ziyade toplumsal konumun ve sosyal ilişkilerin bir tezahürü olduğunu ortaya koymaktadır. İçki sunumu etrafında şekillenen bu sembolik ve törensel yapı, aynı zamanda Moğolların içki üretiminde uyguladığı teknik ve maddi altyapıyla da desteklenmiştir. Bu noktada arkeolojik buluntular, içki üretiminin yalnızca geleneksel bilgiye değil, aynı zamanda belli bir teknik uzmanlığa dayandığını kanıtlar niteliktedir. Örneğin, İç Moğolistan'daki Bairin Sol Bayrağı'nda ve Qinglong İlçesi'ne bağlı Xishanzuo Köyü'nde ortaya çıkarılan imbiç kapları hem üretim çeşitliliğine hem de kullanım amaçlarına göre ayrılan işlevselliğe sahiptir. Bu üretim araçlarının biçimsel ve işlevsel çeşitliliği, içkinin Moğol toplumundaki çok katmanlı rolünü daha da belirginleştirmektedir. Törensel amaçlarla kullanılan, zarif işçilik ürünü imbiçler sosyal prestij ve seçkinlik statüsünün göstergesi olurken; sade ve büyük hacimli imbiçler daha çok günlük üretim ihtiyacına cevap vermekteydi (Luo Feng, 2012, s. 516; Schottenhammer, 2016, s. 144; Luo Xin, 2012, s. 66, 75). Böylece Moğol içki kültürü, yalnızca ritüellerle sınırlı olmayan, gündelik yaşamla da iç içe geçmiş, işlevsel ve sembolik yönleri bir arada taşıyan bir toplumsal kurum haline gelmiştir.

Bu çok yönlü yapı içerisinde, süt ürünlerinden elde edilen içecekler arasında, özellikle kırsal sütte üretilen kımız (airak), hafif alkollü bir içecek olarak önemli bir yer tutmaktadır. Kımız, özellikle yaz aylarında yoğun bir şekilde tüketilmiştir (Rubruk, 2019, s. 47; Atwood, 2004, s. 321; Buell, 2007, s. 24). Üretim sürecinin zahmetli oluşu ve taze at sütüne erişim gerektirmesi, kımızın tüketimini ekonomik olarak güçlü ve ayrıcalıklı kesimlerle sınırlandırmış; böylece bu içki, toplumsal farklılaşmanın sembolü haline gelmiştir. Bu bağlamda kımız, yalnızca bir içecek değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal değerlerin taşıyıcısı olan sembolik bir unsur olarak işlev görmüştür (Lane, 2006, s. 150). Nitekim imparatorluk öncesi dönemde kımız, Moğol kabileleri arasında başlıca içecek olarak yaygın biçimde kullanılmaktaydı. Özellikle yaz mevsiminde yaklaşık üç ila beş ay boyunca at sütü bol olduğu için kımız üretimi artmakta, bu da içki tüketiminin mevsimsel olarak yoğunlaştığını göstermektedir. Öte yandan pirinç ve bal şarabı ile bira gibi diğer içkiler, yalnızca yabancı uluslardan gelen elçilerin hediyeleri aracılığıyla tanınmakta ve

tüketilmekteydi (Carpini, 2018, s. 63-64; Rubruk, 2019, s. 46). Mevsimsel farklılıklar yalnızca üretimi değil, tüketim biçimlerini de etkilemiştir. Kış aylarında at sütüne erişim zorlaştığında, Moğollar arpa ve suyu karıştırarak hazırladıkları bulamaçtan sabahları birkaç bardak içmekte ve gün boyunca başka bir yiyecek tüketmeden yaşamlarını sürdürebilmekteydi (Carpini, 2018, s. 63-64). Tüm bu bağlamlar içerisinde, Moğol toplumunda sarhoşluk olgusu da dikkat çekici bir yere sahiptir. Sarhoşluk, bireysel bir zafiyet veya olumsuzluk olarak değil; aksine toplumsal dayanıklılığın, gücün ve saygınlığın bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Moğollar, yeme-içme ve gündelik temizlik alışkanlıklarında modern hijyen standartlarına kıyasla farklı bir anlayış sergilemelerine rağmen, içki tüketimi konusunda oldukça toleranslı ve hatta övünge bir tavır benimsemişlerdir. Alkolün aşırı tüketildiği toplu eğlencelerde, bireyler kusma gibi fizyolojik reaksiyonlar gösterse de bu durum utanılacak bir davranış olarak değil; içkiye olan bağlılığın ve sosyal katılımın doğal bir sonucu olarak kabul edilmekteydi. Aynı ortamda kusup içmeye devam etmek, kimi zaman bir güç ve statü göstergesi olarak algılanmakta, bireyin topluluğa aidiyetini pekiştiren bir unsur haline gelmekteydi. (Carpini, 2018, s. 63; Smith, 2000, s. 39)

Moğol içki kültürü, yalnızca hayvansal sütlerden elde edilen fermente içeceklerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda yerleşik ve konar-göçer yaşam tarzlarının kesişiminde şekillenen farklı içecek türlerini de kapsamıştır. Bu kültürel çeşitlilik içinde, kırmızın yanı sıra sütlü çay (suutei tsai) da hem gündelik yaşamda hem de törensel etkinliklerde önemli bir yer edinmiştir. Tuz ve zaman zaman tereyağı eklenerek hazırlanan bu besleyici çay, özellikle sert iklim koşullarında ısıtıcı bir içecek olarak tüketilmiştir (Jagchid ve Hyer, 2018, s. 44). Keçi, koyun ve inek sütlerinden üretilen sütlü çay, Moğolların günlük yaşantısında vazgeçilmez hale gelmiştir. Bu içeceğin, özellikle törenlerde ve misafir karşılamalarda ikram edilmesi, onun yalnızca fizyolojik değil, aynı zamanda sembolik bir anlam taşıdığını göstermektedir. Bu çeşitliliğin bir parçası olarak, aira adı verilen fermente süt içecekleri, meyve şerbetleri ve tahıl bazlı fermente içecekler de toplumun farklı kesimlerinde yaygın biçimde tüketilmiştir. Moğol toplulukları yeni bölgeleri hakimiyet altına aldıkça, içecek kültürleri, komşu uygarlıklarla geliştirilen siyasi ve kültürel ilişkiler aracılığıyla önemli ölçüde zenginleşmiştir (Rubruk, 2019, s. 60). Özellikle Çin menşeli pirinç şarabı, saray çevresinde prestijli bir içki olarak kabul edilmiş ve üst sınıf tüketimiyle ilişkilendirilmiştir (Rubruk, 2019, s. 46, 111, 117, 125). Bu durum, Moğol içki repertuarının zamanla coğrafi, politik ve kültürel etkileşimlere bağlı olarak genişlediğini ortaya koymaktadır. Moğol içki kültüründeki bu çeşitlilik ve zenginlik, yalnızca günlük tüketim pratikleriyle sınırlı kalmamış; aynı zamanda sosyal ve kültürel yapılar içinde derin anlamlar taşımıştır. İçkiler hem bireysel hem de toplumsal düzeyde kimlik, aidiyet ve ritüel işlevler aracılığıyla önemli bir rol oynamıştır. Bu bağlamda, Moğol toplumunda içkinin dini, sembolik ve ritüel anlamları, onun sadece maddi bir tüketim nesnesi olmanın ötesine geçmesini sağlamıştır.

Törenlerde İçki Kullanımının Sembolik Anlamı

İçki tüketimi, Moğol kültüründe köklü ve çok katmanlı bir geçmişe sahiptir. Erken dönem Moğollar, şamanistik inanç sistemleri doğrultusunda içkiyi yalnızca keyif verici bir madde olarak değil, aynı zamanda ruhlarla iletişim kurmada önemli bir araç olarak kullanmışlardır. Şaman ritüellerinde, ruhları çağırmak, atalara saygı göstermek veya geleceği görmek amacıyla içki sunma uygulamaları, içkinin kutsal bir anlam kazanmasına zemin hazırlamıştır. Zamanla, bu dini uygulamalar hanlık törenleri ve siyasi ritüellere entegre edilerek içkinin kutsallığı siyasi otorite ve meşruiyetle ilişkilendirildi (Rubruk, 2019, s. 168-169; Zhao & Uyar, 2012, s. 110). Bu bağlamda, Moğol liderlerinin kutsallığına ve siyasi meşruiyetine dair tarihsel kaynaklar da önemli ipuçları sunmuştur. Örneğin, Moğol

tarihçisi Altan Topçî'nin eserinde, Cengiz Han'ın "kut" kavramı ile kutsanmış bir lider olduğu vurgulanıyordu. "Kut" kelimesi, takdis edilmek, yani Tanrı tarafından onaylanmak anlamına gelmekteydi ve hanın meşruiyetinin ilahi kaynaklara dayandığını gösteriyordu. Altan Topçî, Cengiz Han'ın Tanrı Kormusada tarafından yapılmış yeşim taşından bir kadehten içki içtiğini aktarmıştı. Bu içki diğer kardeşleri tarafından da istenmiş, ancak Cengiz Han bu içkinin kendisine Tanrı tarafından sunulduğunu belirterek kardeşlerinin içmemesini sağlamıştı. Bu anlatım, Cengiz Han'ın özel seçilmiş ve kutsanmış bir kişi olduğu inancını hem kendisi hem de çevresi için güçlendirmişti (Altan Topçî, 2008, s. 49-52).

Bununla birlikte, Moğol törenlerindeki içki sunumu yalnızca siyasi meşruiyetle sınırlı kalmamış, aynı zamanda kozmik düzenle de yakından bağlantılı olmuştur. Wilhelm von Rubruk'un aktardığına göre, Moğollar yemek ve içki sofralarında bir araya geldiklerinde, içki veya yemek sunmadan önce dört yöne küçük miktarda içki saçarlardı. Bu uygulama, güneye ateşe, doğuya havaya, batıya suya ve kuzeye ölümlerin ruhlarına saygı amacı taşıyordu (Rubruk, 2019, s. 46; Zhao & Uyar, 2012, s. 110; Polo, 1979, s. 70). Benzer bir uygulama Ermeni kaynaklarında da yer almakta olup, Moğollar kırmızı ve şarap içmeden önce semaya ve dört yöne içki serperlerdi (Kiragos, 2009, s. 44). Bu ritüeller, Moğol törenlerinde içkinin sadece sosyal veya siyasi işlevler taşımadığını, aynı zamanda kozmik ve kutsal düzenle kurulan manevi bir ilişkiyi temsil ettiğini göstermekteydi. İçki, belirli bir törensel düzen içinde büyük bardaktan küçük kadehe alınarak sunulur ve doğa güçlerine, atalara saygı ifadesi olarak sembolik hareketlerle tüketilirdi. Göge ilk yudumun sunulması ve ardından doğu, batı, kuzey ve güney yönlerine dönülerek yapılan içki sunma ritüelleri, evrenin dengesi ve kozmik uyum inancını yansıtır. Aynı zamanda, içki tüketimi bireysel bir davranış olmanın ötesinde, toplumsal ilişkilerin ve topluluk kimliğinin şekillendiği bir ritüel işlevi görmüştür. Toplantıların başında, ev sahibinin başı üzerindeki kutsal figürlere ve mekândaki sembollere içki serpilmesi, buluşmanın kutsanması anlamını taşımaktadır. Ardından içki dolu kadehi alan kişi, doğa güçlerine saygı göstermek için sırasıyla ateşe, havaya, suya ve ataların ruhlarına içki serpmeye ritüellerini gerçekleştirir (Ruysbroeckli, 2010, s. 90; Rubruk, 2001, s. 36). Bu uygulamalar, Moğolların içki tüketimini sadece maddi bir eylemden çok, evren, atalar ve doğayla kurulan manevi bir ilişki biçimi olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu ritüeller, toplumsal hiyerarşilerin pekiştirildiği ve kolektif kimliğin inşa edildiği kültürel sahneler olarak da işlev görmüştür. Son olarak, Moğolların bu kozmik ve ritüelistik uygulamalarının kökenleri, yaratılış mitleriyle de sıkı sıkıya bağlantılıdır. Moğolların dört yöne yönelik ritüelleri, dünyanın ve insanın yaratılışına dair eski mitolojik anlatımlarla da ilişkilendirilebilir. Baykal Tunguzlarının efsanesine göre, Gök Tanrı (Buga) ilk insan çiftini yaratmak için doğudan demir, güneyden ateş, batıdan su ve kuzeyden toprak toplamıştır. Bu dört unsurdan demir kalbi, su kanı, ateş vücut ısısını, toprak ise eti ve kemikleri oluşturmuştur (Harva, 2014, s. 87). Bu yaratılış mitine atfen, Moğol törenlerinde dört yöne yapılan içki sunma ritüeli, dünyanın temel unsurlarına ve kozmik düzene yapılan sembolik bir göndermedir.

Moğol Hanlarının İçki Tüketimi

Hanlar açısından içki, bireysel bir zevkten ziyade, cömertlik, güç ve otorite sergilemenin sembolik bir aracı olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, kurultaylar, zafer kutlamaları, tahta çıkış törenleri ve bayramlar gibi siyasal-toplumsal olaylarda içki tüketimi belirli bir ritüel düzen içinde gerçekleştirilmiş; söz konusu törenler, hanın liderliğini pekiştirdiği, meşruiyetini vurguladığı ve halkla sembolik bağlar kurduğu anlam yüklü sahnelere dönüşmüştür. Dolayısıyla içki, hanların siyasi ve toplumsal kimliğinin ayrılmaz bir unsuru hâline gelmiştir. Ancak bu genel eğilim, Cengiz Han (1206-1227) döneminde

istisnai bir karakter kazanmıştır. Diğer hanların aksine, Cengiz Han içki tüketimine karşı son derece mesafeli bir tutum sergilemiş; özellikle üzüm ve pirinç şarabına şiddetle karşı çıkmıştır. Sarhoşluğu, duyuların kaybıyla birlikte aklın, erdem ve ahlakın zayıflamasına neden olan bir zafiyet biçimi olarak değerlendirmiştir. Ona göre, sarhoş olan kişi adeta sağır, dilsiz ve kör hâle gelir; bu durum, bireyin toplumsal sorumluluklarını yerine getirmesini ve ahlaki davranışlar sergilemesini engeller. Cengiz Han, içkiden hiçbir zaman iyi bir sonuç çıkmayacağını vurgulayarak, yalnızca bireysel değil, toplumsal düzeyde de yıkıcı etkiler doğurduğuna dikkat çeker. Bu çerçevede, içki tüketen toplum kesimlerine yönelik kapsamlı bir eleştiri geliştirmiştir. Ona göre, içki içen yöneticiler büyük işleri yönetemez, temel ilkeleri belirleyemez; sarhoş komutanlar orduda disiplini sağlayamaz; alkol tüketen muhafızlar görevlerini ihmal eder; halk içkiye yenik düştüğünde ise sürülerini kaybederek yoksullaşır. En ağır eleştirisini ise içki içen memurlara yöneltir ve onları “ebedî cezaya mahkûm edilmiş iğrenç varlıklar” olarak tanımlar. Cengiz Han’ın bu sert tutumu, içkiyi tümüyle yasaklamakla sınırlı kalmamış; aynı zamanda ölçülülüğü esas alan bir düzenleme anlayışı geliştirmiştir. İçkisiz yapamayanlar için, ayda en fazla üç kez sarhoş olmak bir sınır olarak belirlenmiş; bu sınırın aşılması “suç” olarak değerlendirilmiştir. Ayda iki kez içilmesi daha makul görülmüş, yalnızca bir kez içen kişi övgüye değer sayılmış ve hiç içmeyen birey ise “en erdemli kişi” olarak tanımlanmıştır (Paul [Ratchnevsky, 1992](#), s. 192). Bu sınıflandırma, yalnızca bireysel ahlaki sorumluluğa değil, aynı zamanda toplumun genel düzeninin korunmasına yönelik bir yönetim ilkesi olarak da yorumlanmalıdır. Cengiz Han’ın içki karşıtı yaklaşımı, hanların alkolü meşruiyet üretme aracı olarak kullandığı bir siyasal bağlamda dikkat çekici bir sapma niteliğindedir. Haleflerinin, içki tüketimini siyasi gösterilerin ve güç sergilemenin bir parçası hâline getirmesine karşın, Cengiz Han kendi liderliğini disiplin, özdenetim ve ahlaki üstünlük üzerinden inşa etmeyi tercih etmiştir. Bu durum, onun içkiye karşı tutumunun sadece bireysel bir tercih değil, aynı zamanda yönetim anlayışını belirleyen ideolojik bir duruş olduğunu göstermektedir.

Cengiz Han’ın bu disiplinli ve ahlaki temelli yaklaşımı, onun halefleri tarafından sürdürülmemiştir. Cengiz Han’ın ölümünün ardından tahta geçen oğlu Ögedey Han (1229-1241) döneminde, içki tüketimi artmakla kalmamış, aynı zamanda saray yaşamının ayrılmaz bir parçası hâline gelmiştir. Sarhoşluk, bu dönemde yalnızca bireysel bir zaaf olarak değil; güç, onur ve soyluluğun dışavurumu olarak algılanmıştır. Özellikle hanın cömertliği, çevresine sağladığı içki bolluğuyla ölçülür hâle gelmiş; iktidarın meşruiyeti ve sosyal prestij, büyük ziyafetler ve kesintisiz şarap tüketimiyle doğrudan ilişkilendirilmiştir. Ögedey Han’ın içkiyle olan ilişkisi, kaynaklarda istikrarlı bir biçimde “aşırılık” kavramı çerçevesinde tanımlanmıştır ([MGT, 2010](#), s. 225; [Hartog, 2003](#), s. 148). Cüveynî’nin aktardığına göre, Ögedey tahta çıkışını, kırk gün süren ve devlet işlerinin tartışıldığı uzun bir içki şöleniyle kutlamış; bu tür etkinlikler daha sonra istisnai değil, hükümdarlık ritüellerinin bir parçası hâline gelmiştir ([Cüveynî, 2013](#), s. 197-199). Hükümdarın, zevk kubbeleri adı verilen özel yapılar içerisinde, kadınlar ve müzik eşliğinde düzenli olarak şarap ziyafetleri verdiği; muhafızlarıyla birlikte içtiği ve çoğu resmî kararı sarhoşken aldığı aktarılmaktadır. Ögedey’in içki alışkanlığı, kendi sağlığı üzerinde de ciddi etkiler yaratmıştır. Zamanla kötüleşen fiziksel durumu, ailesi ve devlet erkânı nezdinde endişe yaratmış, bu doğrultuda bazı sınırlamalar uygulanmaya çalışılmıştır. Ağabeyi Çağatay Han (1227-1241), saki başlarına Ögedey Kağan’a verilecek günlük kadeh sayısını sınırlamaları yönünde emirler vermiş; Ögedey bu sınırlamalara sözlü olarak onay vermişse de kadehlerin boyutunu büyüterek bu kısıtlamaları fiilen geçersiz kılmıştır ([D’ohsson, 2008](#), s. 188). Ögedey Kağan’ın alkol kullanımına olan düşkünlüğü, dönemin ileri gelen devlet adamlarından biri olan veziri Yeh-Lu Ch’u-Ts’ai tarafından da eleştirilmiştir. Yeh-Lu Ch’u-

Ts'ai, Kağan'ı bu alışkanlığın zararları konusunda uyarmak amacıyla sembolik ve çarpıcı bir yöntem tercih etmiştir. Kağan'ın içkisinin ısıtıldığı kabın demir ağızlığını kaldırarak şu sözleri söylemiştir: "Maya ve malt demiri bile çürütmüş. Demire bunu yapan, iç organlara neler yapmaz? (Yuanshi biography of Yelü Chucai, 2022, s. 10)" Bu uyarıya ve çevresindekilerin benzer nitelikteki telkinlerine rağmen, Ögedey Kağan hayatının sonuna dek alkol tüketimini sürdürmüştür. Ögedey'in ölüm süreci de bu içki alışkanlığıyla doğrudan ilişkilendirilmiştir (Kushenova, 2013, s. 36). 7 Aralık 1241'de ava çıkan Ögedey Kağan, 10 Aralık'ta saraya dönmüş; veziri Abdurrahman tarafından kendisine şarap sunulmuş ve gece boyunca içki içmiştir. Ertesi sabah, yani 11 Aralık'ta şafak vaktinde hayatını kaybetmiştir. Ögedey Kağan'ın ölümüne ilişkin kaynaklarda, ölüm gecesi düzenlenen kapsamlı bir ziyafetin ardından Kağan'ın uykusunda yaşamını yitirdiği aktarılmaktadır. Başlangıçta saray mensupları, sakileri zehirlenmeyle suçlamış; ancak Ögedey Kağan'ın uzun süredir devam eden alkol bağımlılığı bu iddiaların inandırıcılığını zayıflatmıştır (Cüveyni, 2013, s. 198; Barthold, 2017, s. 489; Roux, 2020, s. 298; McLynn, 2015, s. 431; Vernadsky, 2015, s. 80). Sonuç olarak, tarihî kaynaklar Kağan'ın ölümünü, aşırı ve denetimsiz alkol tüketiminin kaçınılmaz bir sonucu olarak değerlendirmiştir. Ögedey Kağan'ın vefatının ardından tahta geçen Güyük (1241-1248), kırklı yaşlarında olmasına rağmen, babası Ögedey'in alicenap ve soylu karakterinden farklı bir kişilik sergilemiştir. Güyük Han, babası gibi içkiye ve kadınlara düşkünlüğüyle bilinmiştir (Barthold, 2017, s. 512).

Güyük Han'ın ardından tahta geçen Mönğke Han döneminde ise içki tüketimi, yalnızca törenlerle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda devlet işlerinin yürütülmesinde de aktif bir rol oynamıştır. Bu durum, dönemin sosyo-politik yapısında içkinin işlevinin genişlediğine işaret etmektedir. Papalık elçisi Wilhelm Rubruck'un kayıtlarına göre, Mönğke Han diplomatik görüşmeler sırasında sık sık sarhoş halde bulunmuş ve görüşmeler esnasında içki içmeye devam etmiştir. Bu gözlem, Rubruck tarafından özellikle belirtilmiş olup, Mönğke Han'ın son görüşmesinde dört kez içki aldığı kaydedilmiştir (Rubruck, 2019, s. 127; Lane, 2006, s. 161). Bu durum, içkinin sadece törensel değil, aynı zamanda siyasal işleyişin ayrılmaz bir parçası haline geldiğini göstermesi açısından son derece önemlidir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında, Moğol hanlarının içki tüketimi, yalnızca bireysel bir tercih veya saray geleneği olmaktan ziyade, siyasal gücün, toplumsal ayrıcalığın ve törensel düzenin kurucu unsurlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. İçki, hanların halkla ve çevreleriyle olan ilişkilerini düzenlemede işlevsel bir araç olarak kullanılmıştır. Ancak, aynı zamanda aşırı tüketimin hanların sağlıklarını ve yönetim kapasitelerini zayıflatan bir unsur olarak ortaya çıktığı da görülmektedir. Ögedey ve Mönğke örnekleri, içkinin bu çift yönlü etkisini somut biçimde ortaya koymakta ve Moğol hanlarının içki kültürünün hem politik hem sosyal dinamiklerini anlamada kritik bir perspektif sunmaktadır.

İçkinin Siyasi ve Sosyal Boyutları

Moğol içki kültürü, yalnızca kutsal inançlar ve sembolik anlamlarla sınırlı kalmayıp, toplumsal güvenlik ve dayanışma ritüelleri aracılığıyla da şekillenmiştir. Bu bağlamda, olası zehirlenme riskine karşı geliştirilen belirli kurallar büyük önem taşımıştır. Özellikle "kadeh değiştirme" ritüeli, içkinin güvenli olduğunu teyit etmek amacıyla, içkiyi sunan kişinin kadehten bir yudum alması ve ardından içkinin toplantıya katılanlar arasında sırayla paylaşılması biçiminde uygulanmıştır. Bu ritüel, "akıllı ikna" yöntemi olarak adlandırılmış ve karşılıklı güvenin tesis edilmesini sağlayan döngüsel bir süreç olarak işlev görmüştür. Böylece, içki tüketimi hem bir güvenlik önlemi hem de sosyal dayanışmanın önemli bir göstergesi haline gelmiştir (Zhao ve Uyar, 2012, s. 110). Bu tür ritüeller, Moğol

toplumunda içki etrafında şekillenen güven ilişkilerinin ne denli kritik olduğunu ortaya koymaktadır. İçki sunumunda belirlenen kurallar, yalnızca zehirlenme korkusunu gidermekle kalmamış; aynı zamanda bireyler arasında karşılıklı saygı ve bağlılık duygusunun pekişmesine olanak sağlamıştır. Bu bağlamda, içki tüketimi bir yandan bireysel bir deneyim iken, diğer yandan toplumsal bağ oluşturma aracı olarak da işlev görmüştür.

İlhanlı Moğollarında ise ant içme törenlerinde içkinin altın kadehlerde sunulması gelenek haline gelmiştir. Bu uygulama, “altın içmek” ifadesiyle “kadeh kaldırmak” anlamında kullanılmıştır (Resîdüddin Fazlullâh, 2013, s. 86). Altın, maddi değerinin ötesinde, törenlerde kutsallık ve safiyetin sembolü olarak benimsenmiş ve böylece ant içme ritüelleri hem politik hem de dini anlamda bağlayıcılık kazanmıştır. Öte yandan, Moğollar arasında zehirlenme her dönemde seçkinler ve hükümdarlar için ciddi bir tehdit olarak algılanmıştır. Zehirlenmenin hem fiziksel hem de siyasi sonuçları olabileceği düşünüldüğünden, bu korku içki ve yiyeceklerin tüketiminde ciddi tedbirlerin alınmasına yol açmıştır. Stephen Pow’un belirttiği gibi, “Moğollar üç şeyden korkuyorlardı: Zehirlenme, alkolizm ve gut hastalığı. Bunun için gittikleri her yerde kültürel temasla birlikte yeni bir arayış içerisinde oldular. (Pow, 2013, s. 223-224).” Bu ifade, Moğolların yalnızca zehirlenme riskine karşı değil, aşırı içki tüketiminin yol açabileceği sağlık sorunlarına karşı da bilinçli olduklarını göstermektedir. Aynı zamanda bu korkular, farklı kültürlerle temalarında yeni çözümler ve uygulamalar aramalarına neden olmuştur; böylece içki kültürleri ve güvenlik uygulamaları çeşitlenmiştir.

Erken dönem ritüel ve sosyal işlevlerin ardından, Kubilay Han (1260-1294) döneminde içki sunumu ve tüketimine ilişkin protokol kuralları sistematik ve ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Kubilay Han’ın kullandığı masa, diğerlerinden farklı olarak daha yüksek bir platformda yer almakta ve kare biçimindeydi. Masanın kenarları ve ayakları, genellikle hayvan başı motifleriyle oyulmuş süslemelerle bezenmişti. Masanın ortasında altından yapılmış bir kap bulunmakta ve bu kap içki sunumu için kullanılmaktaydı. Ayrıca masanın köşelerinde kırmızı ve deve sütü gibi çeşitli içeceklerin bulunduğu kaplar yer almaktaydı. Han, salonun kuzey tarafında, diğerlerinden daha yüksek olan bu masada oturur ve yüzü her zaman güneye dönük olurdu. Yanında oturanların konumları, rütbe ve statülerine göre titizlikle belirlenmiştir (Marco Polo, 1979, s. 100-104; d’Ohsson, s. 235-236; Hu Sihui, 2010, s. 32-34). Bu düzenlemeler, Kubilay Han dönemine özgü olmamakla birlikte, Moğol içki kültüründe sosyal hiyerarşi ve ritüellerin bir yansıması olarak kabul edilmektedir. Örneğin, Marco Polo’nun aktardığına göre, Kubilay Han’ın sarayında düzenlenen ziyafetlerde dört bin kadar konuk ağırlandı ve şarap, kısrak sütü, deve sütü gibi çeşitli içecekler sunulmaktaydı. Bu durum, Moğol içki kültürünün çeşitliliğini ve sosyal statüye bağlı tüketim pratiklerini ortaya koymaktadır (Marco Polo, 1979, s. 100-104).

Moğol içki kültürünün sosyal ve ritüel işlevleri, özellikle önemli kutlamalar ve eğlenceler aracılığıyla canlı tutulmuştur. On üçüncü yüzyılda Orta Asya ve Moğol coğrafyasını ziyaret eden Avrupalı seyyah Wilhelm Rubruk, Moğolların hem günlük yaşamda hem de törenlerde sergilediği zengin ritüel ve sosyal pratikleri ayrıntılı şekilde aktarmıştır. Rubruk’a göre, Moğollar kış aylarında buğday, pirinç, darı ve baldan yapılan şaraba benzeyen yüksek kaliteli içkiler üretirken, yaz aylarında ise kısrak sütünden elde edilen ve çadır girişinde sürekli muhafaza edilen kırmızı tüketmişlerdir. Eğlenceler sırasında çalgıcılar yerel müzik aletleriyle eşlik ederken, han içmeye başladığında şarkılar ve alkışlarla coşkulu kutlamalar sürdürülmekteydi (Rubruk, 2019, s. 125, 127). Bu sosyal ve ritüel işlevler, Moğol içki kültürünün dönemin siyasi ve toplumsal yapısıyla sıkı bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Nitekim tarihî kaynaklarda, bu eğlencelerin yalnızca tören protokolüyle sınırlı kalmayıp, mizah ve sosyal etkileşimle zenginleştirildiği ak-

tarılmıştır. Moğollar, toplu ziyafetlerde içki sunumunu ritüelleştirerek, mizahi hareketlerle toplu aidiyet duygusunu pekiştirmişlerdir. Davet edilmek istenen kişiye kulak çekme gibi jestlerle yaklaşıldığı, çevresinde alkışlarla dönüldüğü ve sunumun dans eşliğinde yapıldığı bu ritüeller, eğlencenin topluca yaşanan bir şölene dönüştüğünü göstermektedir. Ziyafetlerde şarkı, dans ve oyunlarla içki ikramı gerçekleştirilmiş; sarhoşluk hâli törensel bir neşeyle karşılanmıştır. Böylece içki, Moğol toplumunda hem sosyal bağ kuvvetlendiren hem de kültürel kimliğin dışavurumunu sağlayan bir araç olarak görülmüştür (Rubruk, 2019, s. 47). Moğolların Gizli Tarihi'nde ise, Cengiz Han'ın zaferlerini içki törenleriyle kutsadığı aktarılmıştır. Cengiz Han'ın Ong Han'ı mağlup ettikten sonra, onun başını kestirip beyaz bir keçenin üzerine koydurduğu; ardından gelinlerini toplayarak içki hazırlattığı ve telli sazlar eşliğinde zaferini kutladığı aktarılmaktadır (MGT, 2010, s. 261). Bu tür törenler, düşmanın itibarsızlaştırılmasının yanı sıra, siyasi meşruiyetin ritüel bir biçimde ilan edilmesini sağlamıştır. Toy adı verilen şöenlerin süresi ise siyasi bağlamlara göre değişiklik göstermiştir. Cengiz Han'ın ölümünden sonra hanlığın Ögeday'a teklif edilmesi süreci, üç gün süren görüşmelerle şekillenmiş; bu sırada düzenlenen toylar kırk güne kadar uzamıştır. Nihayet Ögeday hanlığı kabul ettiğinde bir toy daha tertip edilmiş; böylece siyasi karar toplumsal düzeyde meşrulaştırılmıştır (Jagchid & Hyer, 1979, s. 146-149).

Moğol içki kültürü yalnızca törensel boyutla sınırlı kalmamış, günlük siyasi ve sosyal yaşamda da önemli bir yer edinmiştir. Örneğin, Möngke Han'ın tahta çıkış törenlerinde kımız ve şarap büyük önem taşımış, törenlerde iki yüz araba şarap ve kımız tüketilmiştir. Ayrıca, geniş çaplı ziyafetlerde binlerce hayvan kesilmiş; at yarışları, güreş ve hayvan dövüşleri gibi etkinliklerle kutlamalar haftalarca sürmüştür (Cüveyni, 2013, s. 472; 189-190, 237; d'Ohsson, 2008, s. 209; Roux, 2020, s. 138-139, 257-258). Üst sınıf Moğolların damak tadını yansıtan esans ve baharatlı pirinç şarabı, süt ve baldan yapılan sarhoş edici içecekler de önemli yer tutmuştur (Marco Polo, 1926, s. 170). Bu içecekler, Moğol toplumunun kültürel çeşitliliğini ve zenginliğini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Nitekim, Karakorum'daki Möngke Kağan sarayı, yalnızca siyasi bir güç merkezi olmakla kalmayıp, aynı zamanda kültürel ve törensel yaşamın da merkezi olmuştur. Kağan burada yılda iki kez büyük festivaller düzenleyerek, göç dönemlerinde doğudan batıya tüm ileri gelenleri davet etmiştir. Sarayda kullanılan içeceklerin taşınması ve sunumuna ilişkin detaylar da oldukça özenlidir. Sarayın girişinde süt ve diğer içecek tulumlarının taşınması nedeniyle hoş olmayan bir görüntü oluşmaması için, Parisli zanaatkâr Wilhelm Usta'nın isteği üzerine büyük, gümüşlü bir kütük yapılmıştır. Bu kütüğün köklerinde gümüşten dört aslan bulunmaktaydı. İçinde beyaz kısırak sütü dökülebilmesi için özel bir boru yer alıyordu. Kütüğün içinde yukarı doğru dört boru yükseliyor, dışa doğru bükülüp yeniden aşağı doğru yönlendiriliyordu. Her borunun sonunda, kuyrukları ağacın gövdesine sarılmış altın yılan figürleri bulunmaktaydı. Bu borulardan birinden şarap, diğerinden mayasız kısırak sütü, üçüncüsünden bal içkisi, dördüncüsünden ise pirinç şarabı akıyordu. Her içkiyi almak için kütüğün ayağında özel gümüş bir alet tasarlanmıştı. Kütüğün üst ucunda, elinde trompet tutan bir melek heykeli yer almaktaydı. Kütüğün altında ise bir insanın kalabileceği genişlikte bir kovuk bırakılmıştı ve buradan meleğe giden bir boru çıkmaktaydı. İçeceklerin sunumu, karmaşık ve ritüelistik bir süreci içermekteydi. Usta önce yeterli rüzgar sağlamayan körük kullanmış, ancak sarayın dışında bulunan içeceklerin saklandığı stok odasında görev yapan hizmetçiler, melek trompetinin sesini duyunca içkileri dökmeye başlamaktaydı. En büyük saki bir içkiye ihtiyaç duyduğunda meleğe seslenir ve bu çağrı üzerine melek trompetini kuvvetlice çalar. Kovukta yerleşmiş olan görevli, bu sesi duyar ve kuvvetlice meleğe giden boruya üfler. Melek trompeti ağzına götürüp güçlü

bir şekilde çaldığında, depolardaki hizmetkarlar sesi işitir ve her biri kendi içkisini ilgili boruya döker. İçki önce yukarı doğru akar, ardından aşağıya yönelerek kendi haznesine ulaşır. Buradan alınan içecekler, saraydaki kadınlara ve erkeklere servis edilir (Rubruk, 2019, s. 142-143; Marco Polo, 1926, s. 170; Hu Sihui, 2010, s. 33; Smith, 2000, s. 42-43; Allsen, 1980, s. 29-30). Bu detaylı mekanizma, Moğol sarayındaki içki kültürünün sadece bir eğlence unsuru olmadığını; aynı zamanda sosyal hiyerarşi, tören ve kültürel ritüellerle sıkı şekilde ilişkili olduğunu göstermektedir. Böylece Moğol içki kültürü, siyasi otoritenin ve sosyal yapının önemli bir bileşeni olarak işlev görmüştür. Moğol içki kültürünün törensel ve sosyal yaşamdaki önemi, sadece Orta Asya topraklarıyla sınırlı kalmamış, Kuzey Altın Orda bölgesinde de benzer biçimde gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, ünlü gezgin İbn Batuta, Altın Orda Hanı'nın imparatorluk ziyafetine katılmış ve burada kımız ile baldan yapılan içkinin ön planda olduğunu belirtmiştir. Ziyafet sırasında içki sunumu, Hanefi mezhebine uygun olarak düzenlenmiş, içki hanın kızı tarafından sunulmuş ve tören boyunca şarkılar ile saygı gösterileri gerçekleştirilmiştir (İbn Batuta, 2000, s. 495-496). Bu gözlemler, Moğol içki kültürünün yalnızca bireysel bir tüketim pratiği olmadığını; aksine, karmaşık ritüel ve sosyal düzenlemelerle desteklenen, toplumsal ve siyasi işlevleri bulunan çok boyutlu bir alan olduğunu ortaya koymaktadır.

Moğol içki kültürünün siyasi ve sosyal işlevlerinin yanı sıra, toplumsal ve ruhani boyutları da tarihsel kaynaklarda belirgin bir şekilde görülmektedir. Bu bağlamda, Moğol toplumunda içki ve şarap uygulamalarının ölü gömme törenlerinde de önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. On üçüncü yüzyılda seyahat eden Ricoldos'un aktardığına göre, ölen bir bey için en iyi atlar mezara gömülmüş; atın başı saf ve kuvvetli bir şarapla yıkanmış, karnı yeşil otlarla doldurulmuş ve saplanan bir kazıkla sabitlenmiştir (Ricoldus, s. 49-50; Carpini, 2018, s. 55). Bu ritüel, atın öteki dünyada efendisine hizmet etmesini amaçlayan inancı yansıtmaktadır.

Moğol içki kültürünün ruhani yönü, özellikle liderlerin yaşamlarında daha da belirginleşmiştir. Örneğin, Abaka Han'ın (1265-1282) kardeşi Mengü Timur'u Memlükler üzerine sefere gönderdikten sonra yaşadığı psikolojik bunalım ve içkiye yönelmesi, onun ruhsal durumunu derinden etkilemiştir. Abaka Han, Bağdat'tan ayrılarak Melik Fahrüddin Minuçih'r'in sarayında eğlencelerle vakit geçirirken, bir gece dışarı çıktığında bilinç kaybı yaşayıp halüsinasyonlar görmeye başlamıştır. Câmîu't-Tevârih'te aktarıldığı üzere, Abaka Han korucuya ağaçların dallarında siyah renkli bir kuş göstererek "O siyah kuş da nedir?" diye sormuş, ancak yanındakiler kuşu görememiştir. Bu olayın ardından Han aniden gözlerini kapatıp hayatını kaybetmiştir (Reşîdüddin Fazlullâh, 2013, s. 125-126; Abu'l-Farac, 1999, s. 609; Aksarayî, 1999, s. 106; Lane, 2006, s. 161). Bu deneyim, Şamanizm inancındaki ruhani sembollerle doğrudan ilişkilendirilebilir. Şamanist inanç sistemine göre ruhlar genellikle hayvan biçiminde, özellikle kuş şeklinde tezahür eder; Şamanlar da ruhlara rehberlik ederken kaz, kuğu, kartal ya da şahin gibi kuş figürleriyle tasvir edilirler (Uno Harva, 2014, s. 196). Bu bağlamda, Abaka Han'ın gördüğü siyah kuş, ruhun sembolik bir görünümü olarak yorumlanabilir. Dolayısıyla, halüsinasyonlar ve ardından gelen ölüm olayı, Şamanist inanç sistemindeki ruhani unsurların tarihsel anlatımlarla birleştiği ve Moğol içki kültürünün ruhani boyutunu yansıtan önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Sonuç

Bu çalışma, Moğol törenlerinde içkinin yalnızca bireysel bir tüketim aracı değil, çok katmanlı ve işlevsel bir kültürel pratik olarak siyasi, toplumsal ve ritüel boyutlarda merkezi bir rol üstlendiğini ortaya koymuştur. İçki, Moğol toplumunda hem siyasi otoritenin meşruiyetinin sağlanmasında hem toplumsal hiyerarşinin pekiştirilmesinde

hem de sosyal dayanışmanın inşasında etkin bir araç olarak kullanılmıştır. Özellikle “kadeh değiştirme” gibi ritüeller aracılığıyla, karşılıklı güven ve bağlılık tesis edilmiş; bu uygulamalar, yalnızca zehirlenme korkusuna karşı alınmış güvenlik önlemleri değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin sembolik düzlemde yeniden üretildiği yapılar olarak işlev görmüştür.

İçkinin törensel bağlamdaki kullanımı, Moğol kozmolojisiyle ve doğa-insan-toplum ilişkisini açıklayan inanç sistemleriyle doğrudan ilişkilidir. Dört yönün kutsal anlamlar taşıdığı ritüeller, içkinin hem doğayla hem de toplumsal düzenle bütünleşik anlamlar taşıdığını göstermektedir. Gengiz Han döneminde içki, ölçülülük ve özdenetimle ilişkilendirilmiş; ancak sonraki dönemlerde, özellikle Kubilay Han ve Möngke Han gibi hükümdarlar döneminde, siyasi prestij ve iktidar gösterisinin bir aracı haline gelmiştir. Bu dönüşüm, içkinin Moğol siyasi kültüründeki evrimsel rolünü ve törenlerin siyasal meşruiyet üretme kapasitesini açıkça ortaya koymaktadır. Özellikle İlhanlı Moğollarında görülen altın kadehlerle içki sunumu ve “altın içmek” kavramı, içkinin kutsal ve siyasi anlamlarının iç içe geçtiği sembolik bir pratik olarak benimsendiğini göstermektedir. Moğolların zehirlenme korkusuna karşı geliştirdikleri içki protokolleri ve güvenlik ritüelleri, sadece fiziksel sağlıkla değil, siyasi istikrarla da doğrudan ilişkilendirilmiştir. Bu noktada içki, farklı kültürlerle kurulan ilişkilerde kültürel alışverişin ve uygulama çeşitliliğinin de bir göstergesi olmuştur.

Kubilay Han döneminde içki sunumu ve tüketimine dair detaylı protokoller ve saray düzenlemeleri, içki pratiğinin toplumsal statü ve siyasi hiyerarşiyle nasıl bütünleştiğini ortaya koyar. Hanın yüksek bir platformda oturması, konukların rütbelerine göre yerleştirilmesi ve farklı içkilerin sembolik anlamlarla sunulması, içkinin yalnızca bir tören unsuru değil, aynı zamanda siyasal otoritenin temsili bir göstergesi olduğunu göstermektedir. Marco Polo, Wilhelm Rubruk ve Giovanni da Pian del Carpine gibi seyyahların tanıklıkları, bu törenlerin geniş bir coğrafyada benzer biçimde icra edildiğini ve içkinin Moğol siyasal ve sosyal yaşamındaki merkezi konumunu teyit etmektedir.

İçki tüketimi sadece resmi törenlerle sınırlı kalmamış, günlük yaşamın ve toplumsal kutlamaların da önemli bir unsuru olmuştur. Möngke Han’ın tahta çıkış törenlerinde büyük miktarda içki tüketilmesi, içkinin sosyal birleştirici işlevini ve güç gösterisi olarak kullanımını gözler önüne sermektedir. Karakurum’daki sarayda inşa edilen içki dağıtım sistemleri gibi sembolik yapılar ise Moğol kültürünün konar-göçer kimliği ile saray yaşamı arasında kurulan kültürel sentezi yansıtmaktadır.

Moğol içki kültürünün bir diğer boyutu ise ruhani ve dini işlevleridir. Şamanist inanç sisteminde içki, öteki dünya ile iletişim kurmanın ve ruhlara saygının bir aracıdır. Ölü gömme törenlerinde içkiyle yıkanan atlar, içkinin ruhani saflığı simgeleyen bir unsur olarak kullanılmasını göstermektedir. Abaka Han’ın yaşadığı psikolojik çöküntü ve içkiyle bağlantılı halüsinasyonları, bu ruhani boyutun bireysel deneyimlerle nasıl birleştiğini, içkinin sadece bedensel değil, ruhsal bir etkiye de sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda içki, yalnızca maddi bir tüketim nesnesi değil, aynı zamanda anlamlarla yüklü bir sembolik araç olarak işlev görmüştür. İçkinin ruhani işlevi, Şamanist kozmolojide ruhların bedensiz varlıklar olarak hayvan formlarında tezahür ettiğine dair inançlarla da desteklenmiştir. Bu, Moğol yöneticilerinin içkiyle olan ilişkisini yalnızca dünyevi bir alışkanlık değil, aynı zamanda ruhani bir deneyim olarak da okumayı mümkün kılmaktadır.

Sonuç olarak, Moğol içki kültürü; siyasi meşruiyeti güçlendiren, toplumsal hiyerarşiyi yeniden üreten, bireyler arası güven ilişkilerini pekiştiren ve ruhani inanç sistemleriyle bütünleşen çok katmanlı bir yapıdır. İçki, Moğol toplumunda yalnızca bir maddi tüketim

unsuru değil; sosyal düzenin yeniden üretildiği, kültürel kimliğin biçimlendiği ve siyasal otoritenin sembolleştiği bir araç haline gelmiştir. Bu bağlamda, içki tüketimi üzerinden Moğol tören kültürünü anlamak, sadece sosyal alışkanlıkları değil, aynı zamanda siyasi ve dini yapıları da çözümlemeye imkân tanımaktadır.

Extended Summary

The alcohol culture of the Mongols extended far beyond a mere habit of daily consumption; it was an integral component of political legitimacy, religious rituals, social belonging, and cosmic order. Rooted in a shamanistic belief system, this culture imbued alcohol with ceremonial and symbolic meanings. For the Mongols, alcohol served as a medium for communicating with the divine, honoring ancestors, and establishing harmony with the universal order. Traditional beverages such as kumis held an indispensable place in religious ceremonies and sacred rituals. Alcohol offerings were not only acts of individual worship but also collective practices that helped construct cultural memory and identity. In shamanic prayers and ritual libations, the practice of sprinkling alcohol in the four cardinal directions symbolized the Mongols' connection with the elements of the universe. These directions were interpreted as east (air), south (fire), west (water), and north (the spirits of the dead), and the ritual aimed to establish a sacred cosmic balance by addressing each of these forces. According to the Altan Tobchi, Genghis Khan drank from a sacred jade goblet, declaring that the drink had been offered to him by the deity, thereby signifying that the act of drinking held political meaning, representing kut (divine favor) and legitimizing his claim to rulership. By forbidding his brothers from drinking from the same goblet, he emphasized that only he was the recipient of divine grace, thus sacralizing his authority. Despite this sanctification, Genghis Khan personally maintained a cautious attitude toward alcohol. To him, excessive drinking threatened reason and endangered social order. For this reason, he implemented regulations to limit alcohol consumption. One such rule allowed for drunkenness only three times per month- an indication of his aim to construct a disciplined society. Sobriety was associated with virtue, reflecting a moral framework that encompassed both worldly and spiritual dimensions. This controlled approach shifted significantly under his successor Ögedei Khan, who adopted a drastically different stance. Upon his enthronement, Ögedei organized a forty-day drinking celebration, treating alcohol not only as a political tool but also as a source of personal pleasure. His excessive drinking had adverse effects on his health. His advisor Yeh-Lu Ch'u-Ts'ai criticized alcohol by likening it to rust, describing it as a substance corrosive enough to damage even iron. Such criticisms reflect a growing concern that alcohol consumption within the court had reached dangerous levels. Ögedei's habits were not seen as merely personal shortcomings but as indicators of a broader moral decline within the leadership.

Under the reigns of Güyük and Möngke Khan, alcohol consumption continued to be widespread. During Möngke's rule, alcohol became so normalized that it was consumed not only at banquets but also during official diplomatic meetings. The French traveler William of Rubruck noted that Möngke drank four times during their encounter, suggesting that alcohol had become an embedded element of court protocol. Under Kublai Khan, alcohol rituals became even more institutionalized and evolved into grand ceremonial events. In his court, seating arrangements for drinking ceremonies were determined hierarchically, and drinks were served in golden and silver vessels, adorned with symbolic motifs. Marco Polo recounted feasts at Kublai Khan's court where up to four thousand people were hosted, and alcohol was presented with extraordinary opulence. Alcohol

thus transformed into an artistic and ceremonial object. In Mongke Khan's court, alcohol distribution was carried out through aesthetically designed mechanical systems. One such system featured golden and silver pipes adorned with sculpted figures, including snake tails wrapped around spouts and angels blowing trumpets demonstrating both the artistic sophistication and ritual seriousness of Mongol alcohol culture.

Beyond ritual and aesthetics, alcohol also served as a symbol of trust and social cohesion. The custom of "exchanging cups" initially emerged to verify that the drink had not been poisoned but later evolved into a gesture of mutual trust. The host would first drink from their own cup before passing it around the group, thereby fostering communal bonds. This practice continued in successor states such as the Ilkhanate and the Golden Horde. Ceremonial oaths taken while drinking from golden goblets transformed the act of drinking into a sacred pledge, and the phrase "to drink gold" became synonymous with swearing an oath. In Mongol legal culture, breaking an oath made over alcohol was punishable by death, highlighting the powerful role alcohol played in both social and legal domains.

Victory celebrations involving alcohol further illustrate its political dimension. Following his triumph over Ong Khan, Genghis Khan held a grand drinking feast not merely to celebrate the military victory but also to reinforce the perception that the triumph had divine sanction. For the Mongols, drinking after victory was a form of thanksgiving to the heavens, affirming that their success was part of a sacred order. Alcohol thus emerged as a symbol of both worldly and divine accomplishment. The feasts known as *toys* were central to Mongol political culture, serving as venues for imperial elections, critical decision-making, and resolving societal crises. These events could last up to forty days, with drinking playing a central role not just in entertainment but also in legitimizing decisions.

Moreover, the way alcohol was presented and consumed also reflected social hierarchies within Mongol society. High-ranking commanders and khans received drinks in elaborately decorated vessels of gold and precious stones, while commoners used simpler containers. This contrast reveals how alcohol culture reinforced class distinctions. Additionally, rulers employed special tasters to inspect their drinks, underscoring the persistent threat of court intrigues and poisoning. This practice also indicates a rudimentary system of food safety within the court.

In conclusion, Mongol alcohol culture represents a multifaceted system that permeated ritual, politics, aesthetics, law, security, and social hierarchy. For the Mongols, alcohol was not merely a consumable substance it served as a bridge between the sacred and the profane, a tool for sustaining social order, and a symbol of political authority. While Genghis Khan sought to limit its influence through strict regulation, later rulers increasingly embraced alcohol as a performative and ceremonial centerpiece. From its shamanic origins as a means of engaging with nature and the cosmos, alcohol evolved into one of the most prominent ritual practices of Mongol political culture. This legacy continued in the successor states of the Mongol Empire, where similar traditions and symbolic functions were preserved and adapted across regions.

Funding statement

This research received no external funding.

Conflict of interest

The authors have no relevant financial or non-financial interests to disclose.

Data availability

The authors confirm that the data supporting the endings of this study are available within the article (and/or) its supplementary materials.

Author contribution

The first author's contribution to the article is 100%.

Kaynakça

- Abu'l-Farac, G. (1999). *Abû'l-Farac Tarihi*. (Çev. Ö. Rıza Doğrul), Ankara: TTK Yayınları.
- Aksarayî, K.M. (1999). *Müsâmeretü'l-Ahbâr*. (Nşr. Turan O.) Ankara: TTK Yayınları.
- Cüveynî, A. A. M. (2013). *Tarih-i Cihan Güşa*. (Çev. Mürsel Öztürk). Ankara: TTK Yayınları.
- Allsen, T. T. (1982). 'Möngke, 1251-1259'. Evolution of the Chinese Government. Tenth-Fourteenth Centuries Conference. Reizensburg s. 495-521.
- Atwood, C. P. (2004). *Enclopedia of Mongolia and the Mongol Empire*. India Universty.
- Barthold, V. V. (2017). *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*. (Haz. Hakkı Dursun Yıldız). İstanbul: Kronik Yayınları.
- Buell, P. D., & Anderson, E. N. (2000). Montserrat de Pablo Moya and Moldir Oskenbay. The Eurasian Heartland. The Silk Roads and Food, Paul Buell. 'Food by Country'. Brill. s. 204-286.
- Carpini, J. D. P. (2018). *Moğol Tarihi ve Seyahatname*. (Çev. Ergin Ayan). Trabzon: Derya Kitabevi.
- Cartwright, M. (2019). 'Food and Drink in The Mongol Empire'. *World History Encyclopedia*. 26, s. 1451.
- Charles, P. (1996). 'The horseback kitchen of Central Asia' *Food on the Move: Proceedings of the Oxford Symposium on Food and Cookery*, London: London Prospect Books.
- D'ohsson, A. C. (2008). *Moğol Tarihi: Denizler İmparatoru Cengiz*. (Çev. Apaydın B.). İstanbul: Nesnel Yayınları.
- Hartog, L. D. (2003). *Cengiz Han Dünyanın Hakimi*. (Çev. Serkan Uzun), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Sihui, H., *Yin-shan zheng-ya* (2010). (Trans. Buell, P de and Eugene N. Anderson). *A Soup for the Qan*, Leiden.
- Hung, S., Peng, D.Y., & Xiu, T. (2012). Cengiz İmparatorluğu Hakkında İlk Tarih Kayıtları: Meng Ta pei lu & HeiTa Shi lu. (Haz. Uyar, M. Türkçe Terc. Danuu Ankhbayar). İstanbul: Ötügen Yayınları.
- İbn Batuta, E. A. M. T. (2000). İbn Battuta Seyahatnamesi. (Çev. A. Sait Aykut), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Jagchid, S., & Hyer, P. (2018). *Mongolia's Culture And Society*, Routledge.
- Kushenova, G. (2013). Ögedey Kaan Devrinde Türkistan ve Maveraünnehir (1229-1241). İstanbul: IQ Yayınları.
- Lane, G. E. (2006). *Daily Life in The Mongol Empire*. London: Routledge Curzon Taylor@Francis Group.
- Feng, L. (2012). 'Liquor Still and Milk-Wine Distilling Technology in the Mongol-Yuan Period', *Luo Xin*, 487-518.
- Luo, X. (2012). [Luo Xin 羅新] (ed.), Roger Covey (transl.). Chinese Scholars on Inner Asia. Indiana University Uralic and Altaic Series. Bloomington: Indiana University, Sinor Research Institute for Inner Asian Studies.
- Polo, M. (1979). *Marko Polo Seyahatnamesi*. (Haz. Filiz Dokuman). İstanbul: Tercüman Gazetesi.
- McLynn, F. (2015). *Genghis Khan His Conquests His Empire His Legacy*, Boston: Da Capo Press.
- Moğolların Gizli Tarihi, I. (2010). (Çev: Ahmet Temir). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kiragos, M. (2009). *Ermeni Müverrihlerine Göre Moğollar*, (Tercüme: Gürsoy Solmaz), Ankara: Elips Kitap.
- Pow, S. (2013). Gout of Khans: Disease, Treatments, and Medical Philosophy in The Mongol Empire. The Proceedings of the 22nd Annual History of Medicine Conference. University of Calgary, s. 204-231.
- Ratchnevsky, P. (1992). *Genghis Khan- His Life and Legacy*. Oxford: Blackckwell.
- Fazlullah, R. (2013). *Camiu't-Tevarih (İlhanlılar Kısmı)*. (çev: İsmail Aka-Mehmet Ersan-Ahmad Hesamipour Khelejani). Ankara: TTK Yayınları.
- Ricoldus de Monte, C. (2018). *Doğu Seyahatnamesi Bir Dominikan Keşişin Anadolu ve Ortadoğu Yolculuğu 1289-1291*. (Çev. Ahmet Deniz Altunbaş). İstanbul: Kronik Kitap.
- Roux, J. P. (2020). *Moğol İmparatorluğu Tarihi*. (Çev. Aykut Kazancıgil). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Rubruk, W. V. (2012). *Moğolların Büyük Hanuna Seyahat*, (Çev. Ergin Ayan), İstanbul: Ayışığı Kitabevi.
- Ruysbroeckli, W. (2010). *Mengü Han'ın Sarayına Yolculuk 1253-1255*. (Ed: P Jackson, D Morgan, Çev. Zülal Kılıç). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Schottenhammer, A. (2016). 'Distillation and Distilleries in Mongol Yuan China'. *Crossroads*. s. 143-160.
- Smith, J. M. (2000). 'Dietary Decadence and Dynastic Decline in the Mongol Empire'. *JAH*, (34)1, s. 35-52.
- Topçi, A. (2008). *Moğol Tarihi*. (Çev. Tuncer Gülensoy). Ankara: Kültür Ajans Yayınları.
- Uno, H. (2014). *Altay Panteonu*. (Çev. Ömer Suveren). İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Vernardsky, G. (2015). *Moğollar ve Ruslar*. (Çev. Eşref Bengi Özbilen). İstanbul: Selenge Yayınları.
- Yuanshi biography of Yelü Chucai, (2022). (Trans.) Geoff Humble, https://www.academia.edu/38936635/Yelu_Chucai_Yuanshi_Biography, 1-14.